

การศึกษาวิเคราะห์นัยทางวัฒนธรรม
ที่สะท้อนในวลีสำนวนภาษาจีนที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
Study on Culture Connotations of Chinese Idiomatic Phrase

จรรยา ดุลยะลา¹
วรลักษณ์ แซ่อึ้ง² และ อุไรวรรณ แซ่ว่อง³

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2,3}

Janya Dulyala¹
Waralak Sae-Ueng² and Uraiwan Sae-wong³

Mahasarakham University^{1,2,3}

Corresponding Author, Email: janya.dul@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษานัยทางวัฒนธรรม แนวคิด และค่านิยมที่สะท้อนอยู่ในวลีสำนวนภาษาจีนที่ใช้ในชีวิตประจำวัน (惯用语) โดยใช้กรอบแนวคิดของ ภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Linguistics) ตามแนวคิดของ Farzad Sharifian (2011, 2017) ซึ่งอธิบายว่าภาษาเป็นคลังของมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ได้แก่ วลีสำนวนภาษาจีนจำนวน 300 สำนวน ที่คัดเลือกแบบเจาะจงจากหนังสือ 1001 สำนวน สุภาษิต และคำสแลงจีน และวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม 2 มิติ ได้แก่ มโนทัศน์ทางวัฒนธรรมและโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า วลีสำนวนจีนสะท้อนมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม 8 ด้าน ได้แก่ ภาพลักษณ์ ความสัมพันธ์ การกิน ความเพียร ปัญญา โชคชะตา คุณธรรมและลักษณะนิสัย ประสบการณ์ทางกายและอารมณ์ ซึ่งเชื่อมโยงกับโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มความสัมพันธ์และภาพลักษณ์ กลุ่มความรอบคอบและปัญญาชีวิต กลุ่มคุณลักษณะและความสามารถ กลุ่มสถานการณ์และภาวะ และกลุ่มวิถีและการกระทำ

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า วลีสำนวนภาษาจีนที่ใช้ในชีวิตประจำวันไม่เพียงเป็นหน่วยทางภาษา แต่ยังเป็นภาพสะท้อนของโครงสร้างทางความคิด ค่านิยม และโลกทัศน์ของสังคมจีนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนภาษาจีนและการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: วลีสำนวนจีนที่ใช้ในชีวิตประจำวัน; นัยทางวัฒนธรรม; ภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม

* ได้รับบทความ: 10 พฤศจิกายน 2568; แก้ไขบทความ: 22 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 24 มิถุนายน 2569

Abstract

This research aims to investigate the cultural meanings, concepts, and values reflected in Chinese idiomatic expressions (惯用语) used in daily life. The study adopts the theoretical framework of Cultural Linguistics proposed by Farzad Sharifian (2011, 2017), which explains that language serves as a repository of cultural conceptualizations. The data consist of 300 Chinese idiomatic expressions, purposively selected from 1001 Chinese Idioms, Proverbs, and Slang, and analyzed through two dimensions of Cultural Linguistics: Cultural Conceptualization and Cultural Schema.

The findings reveal that Chinese idiomatic expressions reflect eight domains of cultural conceptualization: imagery, interpersonal relationships, food culture, perseverance, wisdom, fate, morality and character, and physical and emotional experience. These domains are associated with five groups of cultural schemas: the schema of relationships and imagery, the schema of prudence and life wisdom, the schema of personal traits and abilities, the schema of situations and conditions, and the schema of methods and actions.

The study demonstrates that Chinese idiomatic expressions used in everyday life are not merely linguistic units but profound reflections of Chinese cognitive structures, values, and worldviews. The findings can be applied to Chinese language teaching and intercultural communication, enhancing learners' cultural understanding and communicative competence.

Keywords: Chinese Idiomatic Phrases; Culture Connotations; Cultural linguistics

บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ปัจจุบัน การแลกเปลี่ยนทางภาษาและวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเข้าใจระหว่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาจีนซึ่งได้รับการยอมรับให้เป็นหนึ่งในภาษาสากลของโลกตามนโยบายของ กระทรวงศึกษาธิการแห่งสาธารณรัฐประชาชนที่มุ่งส่งเสริม “ภาษาจีนเพื่อการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม” (跨文化交际汉语) และตามแนวคิดของ UNESCO (2018) ที่เน้นการเรียนรู้วัฒนธรรมผ่านภาษา (Intercultural Competence through Language Education) ซึ่งถือว่าภาษาเป็น “สื่อกลางของมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม” (Language as a system of cultural conceptualisations: Sharifian,

2011) การทำความเข้าใจความหมายเชิงวัฒนธรรมของคำและสำนวนจึงเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ภาษาอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะวลีสำนวนจีน (惯用语) ที่สะท้อนโลกทัศน์ ค่านิยม และวิถีชีวิตของชาวจีนได้อย่างเป็นรูปธรรม

อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยยังคงมุ่งเน้นด้านโครงสร้างไวยากรณ์และความถูกต้องของคำศัพท์มากกว่าการตีความเชิงวัฒนธรรม ส่งผลให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายของสำนวนเพียงระดับผิวเผิน ไม่สามารถเข้าถึง “นัยทางวัฒนธรรม” (cultural connotations) ที่แฝงอยู่ในคำพูดและพฤติกรรมของเจ้าของภาษา งานวิจัยของ 刘珏 (2019) และ Chen & Sharifian (2017) ชี้ให้เห็นว่าการละเลยมิติทางวัฒนธรรมในสำนวนจีนอาจทำให้ผู้เรียนสื่อสารอย่างคลาดเคลื่อนหรือตีความผิดในบริบทระหว่างวัฒนธรรม นอกจากนี้ วรรณกรรมวิชาการด้านภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Linguistics) ยังระบุว่า วลีสำนวนจีนจำนวนมากเป็น “ร่องรอยของการคิดแบบวัฒนธรรมจีน” (Sharifian, 2017) ซึ่งควรได้รับการศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างทางความคิดที่อยู่เบื้องหลังภาษา

ประชากรกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ได้แก่ วลีสำนวนจีนที่ใช้ในชีวิตประจำวัน จำนวน 300 สำนวน ซึ่งปรากฏในหนังสือ 1001 สำนวน สุภาษิต และคำสแลงจีน (สำนักพิมพ์แมนดารินแอดูเคชั่น, 2560) สำนวนเหล่านี้สะท้อนแนวคิด วัฒนธรรม และค่านิยมของชาวจีนร่วมสมัยที่ผู้เรียนภาษาจีนนิยมใช้และพบเห็นบ่อยในสื่อหรือการสื่อสารจริง แต่ยังขาดการวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ ผู้เรียนภาษาจีนจำนวนมากจึงเข้าใจเพียงความหมายตรง (Literal Meaning) แต่ไม่เข้าถึงความหมายเชิงวัฒนธรรม (Cultural Meaning) ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสื่อสารอย่างเข้าใจในเชิงลึก

จากสภาพปัญหาดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นในการศึกษาวิเคราะห์ นัยทางวัฒนธรรมที่สะท้อนในวลีสำนวนภาษาจีน โดยใช้กรอบแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Linguistics: Sharifian, 2011, 2017) เพื่อจำแนกและตีความ “มโนทัศน์ทางวัฒนธรรม” (Cultural Conceptualisations) และ “โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรม” (Cultural Schemas) ที่แฝงอยู่ในสำนวนจีน ผลการศึกษานี้จะช่วยเสริมความเข้าใจด้านวัฒนธรรมจีนเชิงลึกให้แก่ผู้เรียนและผู้สอนภาษาจีน ส่งเสริมการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อการสอนที่บูรณาการภาษาและวัฒนธรรมได้อย่างกลมกลืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อจำแนกประเภทของวลีสำนวนภาษาจีนตามมิติของภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม ได้แก่ มโนทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Conceptualisation) โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรม (Cultural Schema) และค่านิยมโลกทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Worldview) ที่สะท้อนผ่านวลีสำนวนภาษาจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงวัฒนธรรม (Cultural Content Analysis) ภายใต้กรอบแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม (Cultural Linguistics) ของ Sharifian (2011, 2017) เพื่อศึกษานัยทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านวลีสำนวนภาษาจีน (惯用语) ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมุ่งวิเคราะห์หมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Conceptualisation) และโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม (Cultural Schema) ที่ปรากฏในวลีสำนวนดังกล่าว

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ วลีสำนวนภาษาจีน (惯用语) ที่ปรากฏในหนังสือ 1001 สำนวนสุภาษิต และคำสแลงจีน (ฝ่ายวิชาการสำนักพิมพ์แมนดารินแอดูเคชั่น, 2560) จำนวน 1,001 สำนวน

กลุ่มตัวอย่างเป็นวลีสำนวนภาษาจีนจำนวน 300 สำนวน คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. เป็นวลีสำนวนจีนประเภท “惯用语” ที่ใช้ในชีวิตประจำวันและพบได้บ่อยในภาษาพูด
2. ไม่ใช่สำนวนเชิงอวี่ (成语) หรือสุภาษิตจีน (谚语)
3. มีเนื้อหาสะท้อนความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต หรือประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของชาวจีน จำนวน 300 สำนวนถือว่ามีความเหมาะสมสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพด้านภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม เนื่องจากมีความหลากหลายเพียงพอในการสะท้อนหมโนทัศน์และโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมของสังคมจีน และเอื้อต่อการวิเคราะห์เชิงลึกตามกรอบแนวคิดของ Sharifian

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการวิเคราะห์วลีสำนวนภาษาจีน (Idiomatic Analysis Record Form) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากกรอบแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรมของ Sharifian (2011, 2017) เพื่อใช้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงวัฒนธรรมจากวลีสำนวนภาษาจีน โดยประกอบด้วยรายการวิเคราะห์ 6 ด้าน ได้แก่

1. วลีสำนวนภาษาจีนและคำอ่านพินอิน
2. คำแปลตรงตัวและคำแปลภาษาไทย
3. ความหมายตามพจนานุกรม
4. การใช้ในบริบททางภาษา
5. การตีความทางวัฒนธรรม
6. การจัดประเภทตามกรอบภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรม ได้แก่ หมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Conceptualisation) และโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม (Cultural Schema)

ตารางที่ 1 ตัวอย่างแบบบันทึกการวิเคราะห์วลีสำนวนภาษาจีน 300 สำนวน

ที่	วลีสำนวนภาษาจีน และคำอ่านพินอิน	คำแปลตรงตัว	ความหมาย	การใช้ในบริบท	มโนทัศน์ ทางวัฒนธรรม	โครงร่างความคิด ทางวัฒนธรรม
1	爱面子 ài miànzi	รักหน้า	รักศักดิ์ศรี/ใส่ใจ ภาพลักษณ์	ใช้กล่าวถึงบุคคล ที่ไม่ยอมเสียหน้า แม้ในสถานการณ์ ที่ควรยืดหยุ่น	แสดงถึงความต้องการ ได้รับการยอมรับจาก ผู้อื่น และรักษาภาพ ลักษณ์ต่อสังคม	ความสำคัญของภาพ ลักษณ์ต่อสังคม
2	拍马屁 pāi mǎpì	ตบกันม้า	ประจบสอพลอ	ใช้ตำหนิการยกยอ เกินจริงต่อผู้มีอำนาจ	การมอบหน้าและ ลำดับชั้นทางสังคม	ความสัมพันธ์และ ภาพลักษณ์
3	走后门 zǒu	เดินเข้าประตูหลัง	ใช้เส้นสายหรือ ความสัมพันธ์ ส่วนตัว	ใช้กล่าวถึงการ ได้เปรียบจาก ความสัมพันธ์มาก กว่ากฎระเบียบ	ความสัมพันธ์และ ทุนทางสังคม	ความสัมพันธ์และ ภาพลักษณ์
4	吃白食 hòumén	กินของขาว	กินฟรี ไม่ทำงาน แต่รับผลประโยชน์	ใช้ตำหนิผู้ที่ไม่ รับผิดชอบหน้าที่	การกินและการดำรงชีวิต	การกระทำและ ความรับผิดชอบ
5	铁公鸡 tiě gōngjī	ไก่เหล็ก	คนขี้เหนียวมาก	ใช้วิจารณ์นิสัย ไม่เอื้อเฟื้อผู้อื่น	คุณธรรมและลักษณะนิสัย	คุณลักษณะและ ความสามารถ
.....						
300	打转圈 dǎ zhuàn quān	เดินวนเป็นวง	ทำงานหรือคิด โดยไม่คิดหน้า	ใช้อธิบายสถานการณ์ ที่แก้ปัญหาไม่สำเร็จซ้ำ ๆ	สถานการณ์และภาวะชีวิต	สถานการณ์และภาวะ

เครื่องมือดังกล่าวได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาจีนและวัฒนธรรมจีน จำนวน 2 ท่าน เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของรายการวิเคราะห์กับวัตถุประสงค์การวิจัย และความครอบคลุมของประเด็นทางวัฒนธรรมที่ต้องการศึกษา ก่อนนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรมและวลีสำนวนภาษาจีน
2. รวบรวมวลีสำนวนภาษาจีนจากหนังสือ 1001 สำนวน สุภาษิต และคำสแลงจีน จำนวน 1,001 สำนวน
3. คัดเลือกวลีสำนวนตามเกณฑ์ที่กำหนดจนเหลือจำนวน 300 สำนวน
4. ตรวจสอบความหมายและบริบทการใช้ของสำนวนแต่ละรายการจากแหล่งอ้างอิงมาตรฐาน ได้แก่ 《现代汉语词典》，《汉语惯用语大词典》，เว็บไซต์汉典网 และ 百度汉语
5. บันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกการวิเคราะห์วลีสำนวนภาษาจีน และจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นทางวัฒนธรรมที่ปรากฏ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ตามกรอบแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรมของ Sharifian (2011, 2017) ซึ่งมองว่าภาษาเป็นคลังสะสมโน้ตทัศน์ทางวัฒนธรรม (Language as a Repository of Cultural Conceptualisations) โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้

1. การวิเคราะห์หมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Conceptualisation Analysis) เป็นการวิเคราะห์แนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม และโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในวลีสำนวนภาษาจีน เพื่ออธิบายว่าภาษาสะท้อนการรับรู้และการตีความโลกของชาวจีนอย่างไร

2. การวิเคราะห์โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม (Cultural Schema Analysis) เป็นการวิเคราะห์รูปแบบการคิด พฤติกรรม และประสบการณ์ร่วมทางสังคมที่ปรากฏในวลีสำนวน เพื่ออธิบายกลไกทางวัฒนธรรมที่กำหนดการรับรู้และการปฏิบัติของสมาชิกในสังคมจีน

จากนั้นผู้วิจัยสังเคราะห์ผลการวิเคราะห์ทั้งสองระดับร่วมกัน เพื่อนำเสนอภาพรวมของหมโนทัศน์ ค่านิยม และโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมของชาวจีนที่สะท้อนผ่านวลีสำนวนภาษาจีนในชีวิตประจำวัน โดยนำเสนอผลในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์เชิงหมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural Conceptualisation Analysis) การวิเคราะห์เชิงหมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมของวลีสำนวนภาษาจีน (惯用语) จำนวน 300 สำนวน พบว่าหมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในสำนวนเหล่านี้สามารถจำแนกได้เป็น 6 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1.1 หมโนทัศน์เรื่อง “ภาพลักษณ์และเกียรติยศ” (面子)

หมโนทัศน์นี้เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมจีนที่สะท้อนการให้ความสำคัญต่อภาพลักษณ์ เกียรติ และการยอมรับจากผู้อื่น “หน้า” ในที่นี้มีได้หมายถึงศักดิ์ศรีส่วนบุคคลเท่านั้น แต่เป็นทุนทางสังคมที่แสดงสถานะ ความน่าเชื่อถือ และคุณธรรมของบุคคล วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงหมโนทัศน์นี้ มีทั้งหมด 48 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 16.00 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนหมโนทัศน์เรื่อง “ภาพลักษณ์และเกียรติยศ”

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายภาษาไทย	นัยทางวัฒนธรรม
1	爱面子 ài miànzi	รักษาศักดิ์ศรี / รักษาหน้า	แสดงถึงความต้องการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น และรักษาภาพลักษณ์ต่อสังคม
2	拍马屁 pāi mǎpì	ยกยอ / ชมเกินจริง	การยกยอเพื่อให้ผู้อื่นรู้สึกมีคุณค่า เป็นการมอบ “หน้า” ให้คู่สนทนา
3	走后门 zǒu	ประจบสอพลอ	การยกยอเกินจริงเพื่อสร้างความสัมพันธ์หรือผลประโยชน์ เป็นการ “มอบหน้า” ทางสังคม
4	吃白食 hòumén	พบบันอยู่เสมอ / อยู่ในวงสังคมเดียวกัน	เตือนให้รักษาหน้าและความสัมพันธ์ เพราะอาจต้องพบบันอีกในอนาคต

สำนวนเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าการรักษาหน้าเป็นกลไกสำคัญในการคงไว้ซึ่งความกลมกลืน และความมั่นคงของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม (关系网络) ของชาวจีน มโนทัศน์นี้จึงแสดงให้เห็นถึงค่านิยมพื้นฐานของวัฒนธรรมจีน ได้แก่ การให้เกียรติผู้อื่น (尊重) ความกลมกลืนและสมดุล (和谐) และการยึดโยงกับสังคมในฐานะส่วนหนึ่งของชุมชน (社会认同)

1.2 มโนทัศน์เรื่อง “ความสัมพันธ์และความกลมกลืน” (关系)

มโนทัศน์ “关系” หรือ relationship เป็นรากฐานสำคัญของสังคมจีนที่มองว่ามนุษย์ทุกคนดำรงอยู่ภายในโครงข่ายของความสัมพันธ์ (relational network) ซึ่งกำหนดบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสมจึงถือเป็นคุณธรรมทางสังคมที่จำเป็น วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงมโนทัศน์นี้ มีทั้งหมด 42 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 14.00 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนมโนทัศน์เรื่อง “ความสัมพันธ์และความกลมกลืน”

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายภาษาไทย	นัยทางวัฒนธรรม
1	走后门 zǒu hòumén	ใช้เส้นสาย/อาศัยช่องทางส่วนตัว	แสดงให้เห็นการให้คุณค่ากับความสัมพันธ์ในฐานะทุนทางสังคมที่ช่วยอำนวยความสะดวกในชีวิต
2	胳膊肘往外拐 gēbozhǒu wǎng wài guǎi	เข้าข้างคนนอก	การไม่รักษาความสัมพันธ์ภายในถือเป็นภาระละเมิดค่านิยมทางสังคม
3	不得罪人 bù dézuì rén	อย่าทำให้ใครขุนเคือง	สะท้อนแนวคิดหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เพื่อคงไว้ซึ่งบรรยากาศกลมกลืนในกลุ่ม
4	伤和气 shāng héqì	ทำลายความกลมกลืน	การทำให้ความสัมพันธ์ตึงเครียด ถือเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในวัฒนธรรมจีน

สำนวนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ (关系) เป็นหน่วยทางสังคมที่มีค่ายิ่งกว่าความเป็นปัจเจกบุคคล โดยความสำเร็จหรือความล้มเหลวของบุคคลหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการรักษาความกลมกลืนกับผู้อื่น มโนทัศน์นี้จึงสะท้อนแนวคิดวัฒนธรรมจีนเรื่องสังคมแบบพึ่งพา การประนีประนอมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และค่านิยมแบบรวมหมู่ ซึ่งเป็นหัวใจของการอยู่ร่วมกันในสังคมจีน

1.3 มโนทัศน์เรื่อง “การกินและการดำรงชีวิต” (吃)

มโนทัศน์ “吃” หรือ to eat ในวัฒนธรรมจีนไม่ได้หมายถึงเพียงการบริโภคอาหารทางกาย แต่ยังเป็นสัญลักษณ์เชิงอุปลักษณ์ที่อธิบายประสบการณ์ชีวิต การต่อสู้ ความอดทน และการเรียนรู้จากความยากลำบาก ภาษาจีนใช้ “吃” เพื่อสื่อถึงกระบวนการเผชิญปัญหาและการเติบโตทางจิตใจ วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงมโนทัศน์นี้ มีทั้งหมด 37 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 12.33 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนมโนทัศน์เรื่อง “การกินและการดำรงชีวิต”

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายภาษาไทย	นัยทางวัฒนธรรม
1	吃闲饭 chī xiánfàn	กินข้าวเปล่า / ไม่ทำงาน	วิจารณ์คนที่ไม่ทำงานแต่รับผลประโยชน์ เป็นคติสอนเรื่องความขยัน
2	吃白食 chī bái shí	กินฟรี / เอาเปรียบผู้อื่น	สะท้อนจริยธรรมทางสังคมเรื่องความยุติธรรม และความรับผิดชอบ
3	吃豆腐 chī dòufu	ลวนลาม / แชวผู้หญิง	การใช้ “การกิน” เป็นสัญลักษณ์ของการได้เปรียบหรือ เอาชนะทางเพศ
4	吃河豚 chī hétún	กินปลาปักเป้า / เสี่ยงอันตรายเพื่อผลดี	สะท้อนทัศนคติชีวิตแบบกล้าทดลองและเสี่ยง เพื่อความสำเร็จ

วลีสำนวนจีนข้างต้นล้วนสะท้อนแนวคิดที่ว่า “ความทุกข์คือบทเรียนแห่งปัญญา” การยอม “กินความลำบาก” ถือเป็นคุณธรรมของคนดีและเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ มโนทัศน์นี้จึงสะท้อนค่านิยมหลักของวัฒนธรรมจีน ได้แก่ ความเพียรพยายามและความอดทน (勤奋与坚韧) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (经验学习) และการดำรงชีวิตอย่างยืดหยุ่นตามธรรมชาติ (顺其自然) ซึ่งล้วนเป็นแก่นของโลกทัศน์แบบจีนที่มองชีวิตในเชิงสมดุลระหว่างความทุกข์และความสุข

1.4 มโนทัศน์เรื่อง “ความเพียรและปัญญาชีวิต” (勤奋与智慧)

มโนทัศน์ “勤奋与智慧” หรือ diligence and wisdom เป็นหัวใจของค่านิยมจีนที่เชื่อว่าความสำเร็จเกิดจากความพยายามและปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์จริง ไม่ใช่เพียงจากพรสวรรค์หรือโชคชะตา วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงมโนทัศน์นี้ มีทั้งหมด 38 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 12.66 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนมโนทัศน์เรื่อง “ความเพียรและปัญญาชีวิต”

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายภาษาไทย	นัยทางวัฒนธรรม
1	水滴石穿 shuǐ dī shí chuān	น้ำหยดลงหินจนทะลุ	เปรียบเทียบการสะสมพลังที่ละน้อยจนบรรลุผล
2	磨杵成针 mó chǔ chéng zhēn	ลับแท่งเหล็กให้กลายเป็นเข็ม	สื่อถึงความเพียรและความมุ่งมั่นที่ทำให้สำเร็จแม้สิ่งที่เป็นไปไม่ได้
3	熟能生巧 shú néng shēng qiǎo	ทำบ่อยจนชำนาญ	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างความพยายามกับความชำนาญในงาน
4	三思而后行 sān sī ér hòu xíng	คิดให้รอบคอบก่อนลงมือ	ย้ำการใช้สติปัญญาและการพิจารณาอย่างรอบด้านก่อนตัดสินใจ

มโนทัศน์นี้แสดงให้เห็นว่าชาวจีนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและการมองโลกอย่างยืดหยุ่น มีสติ และไม่เร่งร้อน โดยถือว่า “การกระทำด้วยความเพียรและการคิดอย่างรอบคอบ” คือหนทางแห่งความเจริญ มโนทัศน์นี้จึงสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมของความเพียรพยายาม (勤奋) ความอดทน (坚韧) และปัญญาชีวิตแบบสมดุลตามแนวคิดขงจื้อและเต๋า (中庸之道)

1.5 มโนทัศน์เรื่อง “โชคชะตาและการปรับตัว” (命运与顺应)

มโนทัศน์ “命运与顺应” หรือ fate and adaptability เป็นภาพสะท้อนแนวคิดพื้นฐานของวัฒนธรรมจีนที่เชื่อว่าชีวิตมนุษย์ดำเนินไปภายใต้พลังแห่งโชคชะตา (命) แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์สามารถปรับตัว (顺应) เพื่ออยู่ร่วมกับความไม่แน่นอนนั้นได้อย่างสงบ วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงมโนทัศน์นี้ มีทั้งหมด 34 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 11.33 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนมโนทัศน์เรื่อง “โชคชะตาและการปรับตัว”

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายภาษาไทย	นัยทางวัฒนธรรม
1	塞翁失马，焉知非福 sài wēng shī mǎ, yān zhī fēi fú	เรื่องร้ายอาจกลายเป็นเรื่องดี	สะท้อนแนวคิดความดีและร้ายก็อยู่คู่กัน มองโลกแบบ 辩证 (สมดุลสองด้าน)
2	否极泰来 fǒu jí tài lái	ทุกขที่สุดย่อมถึงสุข	สื่อความเชื่อเรื่องวงจรของชีวิต ความทุกข์เป็นเพียงช่วงหนึ่งของการเปลี่ยนผ่านไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น
3	听天由命 tīng tiān yóu mìng	ฟังฟ้ากำหนดชะตา	การยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นว่าเป็นผลแห่งโชคชะตา โดยไม่ฝืนหรือดิ้นรนเกินไป
4	世事如棋，乾坤莫测 shì shì rú qí, qiān kūn mò cè	โลกนี้เหมือนเกมหมากรุก ยากจะคาดเดา	แสดงแนวคิดชีวิตที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน จึงต้องมีปัญญาในการปรับตัว

มโนทัศน์นี้จึงไม่เน้นการต่อสู้กับโชคชะตา แต่เน้น “การอยู่ร่วม” อย่างมีสติและยอมรับความเปลี่ยนแปลงตามกฎแห่งธรรมชาติ แนวคิดนี้สะท้อนปรัชญาเต๋า (道家思想) ที่เชื่อว่าความกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติคือหนทางแห่งปัญญา และสะท้อนคุณค่าทางวัฒนธรรมของความยืดหยุ่น (柔韧) การยอมรับ (接受) และการมองชีวิตอย่างสมดุล (阴阳和合)

1.6 มโนทัศน์เรื่อง “การกระทำและความรับผิดชอบ” (行为与责任)

มโนทัศน์ “行为与责任” หรือ action and responsibility เป็นภาพสะท้อนของระบบคุณธรรมในวัฒนธรรมจีนที่มองว่าการกระทำของบุคคลต้องสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวม วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงมโนทัศน์นี้ มีทั้งหมด 41 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 13.66 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนมโนทัศน์เรื่อง “การกระทำและความรับผิดชอบ”

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายภาษาไทย	นัยทางวัฒนธรรม
1	踢皮球 tī pí qiú	เตะลูกหนัง (ผลักภาระให้คนอื่น)	สื่อถึงการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อสังคมและหน้าที่การงาน
2	走过场 zǒu guò chǎng	ทำไปตามพิธี	วิจารณ์พฤติกรรมที่ขาดความรับผิดชอบต่อการทำงานแบบขอไปที
3	光打雷不下雨 guāng dǎ léi bù xià yǔ	ฟ้าร้องแต่ไม่ตกฝน	ใช้เปรียบคนที่พูดโอ้อวดแต่ไม่ทำจริง เห็นคุณค่าของการลงมือทำมากกว่าคำพูด
4	亮红灯 liàng hóng dēng	เปิดไฟแดง / ห้ามทำ	แสดงถึงการรักษาความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์ในสังคม เพื่อป้องกันปัญหาในอนาคต

1.7 มโนทัศน์เรื่อง “คุณธรรมและลักษณะนิสัย” (品格与人性)

มโนทัศน์กลุ่มนี้สะท้อนโลกทัศน์ทางศีลธรรมของชาวจีนที่ให้ความสำคัญกับ “คุณธรรมประจำใจ” (品格) และ “ลักษณะนิสัยของคน” (人性) โดยเชื่อว่าคุณค่าของบุคคลไม่ได้วัดจากฐานะหรือความรู้เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับคุณธรรม ความขยัน ความซื่อสัตย์ และการรู้จักประมาณตน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ทำให้คนอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างกลมกลืน วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงมโนทัศน์นี้ มีทั้งหมด 36 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 12.00 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนมโนทัศน์เรื่อง “คุณธรรมและลักษณะนิสัย”

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายภาษาไทย	นัยทางวัฒนธรรม
1	铁公鸡 tiě gōngjī	ไก่เหล็ก / คนขี้เหนียว	ใช้เรียกคนที่ไม่ยอมช่วยเหลือผู้อื่นเลย แสดงการตัดสินทางศีลธรรมต่อความเห็นแก่ตัว
2	老黄牛 lǎo huángniú	วัวเหลืองแก่ / คนทำงานหนัก	ชื่นชมคนที่ทำงานหนักเงียบ ๆ แสดงคุณธรรม ความเพียรและความอ่อนน้อม
3	半吊子 bàn diào zi	คนรู้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ	ใช้ตำหนิผู้ที่อวดรู้โดยไม่เข้าใจจริง แสดงค่านิยมเรื่อง “รู้ลึกมากกว่ารู้ตื้น”
4	有肚量 yǒu dù liang	ใจกว้าง / มีน้ำใจ	เป็นการสรรเสริญคุณธรรมความอดทนและเมตตา ถือเป็นลักษณะอันพึงประสงค์ของคนดีในสังคมจีน

สำนวนเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชาวจีนมีระบบ “การประเมินบุคคลทางศีลธรรม” (moral evaluation system) ที่ฝังรากลึกในภาษา ซึ่งกลายเป็นเครื่องมือสังคมในการจำแนกคนดี-คนไม่ดี และเป็นต้นแบบบุคลิกภาพในอุดมคติของสังคมจีน เช่น ขยัน ถ่อมตน ซื่อสัตย์ สุจริต เป็นต้น

1.8 มโนทัศน์เรื่อง “ประสบการณ์ทางกายและอารมณ์” (处境与情感)

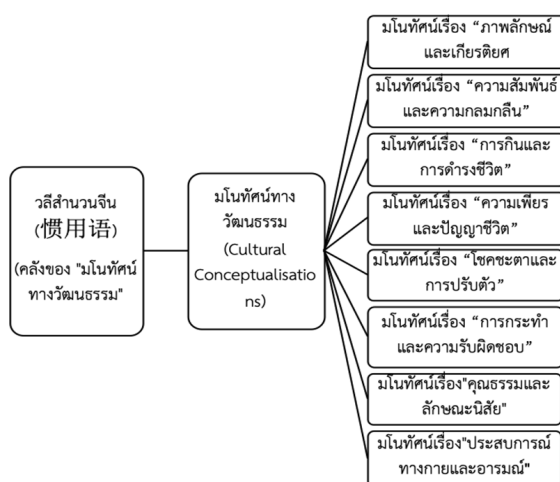
มโนทัศน์กลุ่มนี้สะท้อนการรับรู้และการแสดงออกทางอารมณ์ของชาวจีนผ่าน “ประสบการณ์ทางกาย” (embodied experience) ซึ่งเป็นลักษณะของการคิดแบบองค์รวม (embodied cognition) ที่ผสมผสานร่างกาย จิตใจ และบริบทเข้าด้วยกัน วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงมโนทัศน์นี้ มีทั้งหมด 25 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 8.33 โดยมีตัวอย่างดังตาราง

ตารางที่ 9 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนมโนทัศน์เรื่อง “ประสบการณ์ทางกายและอารมณ์”

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายภาษาไทย	นัยทางวัฒนธรรม
1	穿小鞋 chuān xiǎoxié	ใส่รองเท้าคู่เล็ก / ถูกกลั่นแกล้ง	การถูกกดขี่หรือจำกัดอิสระโดยผู้มีอำนาจเหนือกว่า เป็นการสื่ออารมณ์ผ่านประสบการณ์สัมผัส
2	热锅上的蚂蚁 rè guō shàng de	มดบนกระทะร้อน	สื่อถึงภาวะกระวนกระวายใจ กังวล ไม่สามารถอยู่นิ่งได้
3	吃醋 chī cù	กินน้ำส้มสายชู / หึงหวง	ใช้ “รสชาติ” เพื่อแสดงอารมณ์เชิงลบ
4	看走眼 kàn zǒu yǎn	ดูผิดคน	แสดงความเสียใจหรือผิดหวังต่อสถานการณ์ที่ประเมินผิด

จากการวิเคราะห์พบว่า ชาวจีนมีแนวโน้มใช้ “ร่างกาย” เป็นเครื่องมือสื่อสารอารมณ์และสถานการณ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดใน Cognitive Linguistics ว่าภาษาสะท้อนกระบวนการคิดเชิงประสบการณ์ (experiential cognition) ดังนั้น วัฒนธรรมสถานการณ์และอารมณ์ของจีนจึงแสดงถึง “การคิดแบบองค์รวม” ที่หลอมรวมความรู้สึก ร่างกาย และสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่น

จากการวิเคราะห์ข้างต้นสามารถสรุปได้ตามแผนผังการวิเคราะห์เชิงมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมของวลีสำนวนจีน (惯用语) ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนผังการวิเคราะห์เชิงมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมของวลีสำนวนจีน

2. การวิเคราะห์โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม (Cultural Schema Analysis)

การวิเคราะห์วลีสำนวนภาษาจีน (惯用语) จำนวน 300 สำนวน ภายใต้กรอบภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรมของ Sharifian พบว่าสามารถจำแนกออกเป็น 5 โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม (Cultural Schemas) ที่สะท้อนแบบแผนทางความคิดและพฤติกรรมของชาวจีนอย่างชัดเจน ดังนี้

2.1 โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความกลมกลืนสามัคคี (Harmony Schema)

โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมความกลมกลืนสามัคคีสะท้อนค่านิยมพื้นฐานของวัฒนธรรมจีน ที่เน้นความสมดุล ความสงบ และการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดอง โดยหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและการเผชิญหน้าโดยตรง สะท้อนถึงปรัชญาขงจื้อในแนวคิด "和为贵" (ความกลมกลืนเป็นสิ่งมีค่า) ที่เน้นการรักษาดุลยภาพทั้งในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการดำเนินชีวิต การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและเน้นการประนีประนอมมากกว่าการเผชิญหน้า ตลอดจนการวางประโยชน์ส่วนรวมเหนือส่วนตนเพื่อรักษาความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมนี้ มีทั้งหมด 35 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 11.70 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความกลมกลืนสามัคคี

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายโดยนัย	การสะท้อนโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม
1	伤了和气 shāng le héqì	ทำร้ายความกลมกลืน	ทำให้ความสัมพันธ์เสียหาย	เน้นความสำคัญของการรักษารายการที่ดี
2	撕破脸 sī pò liǎn	ฉีกหน้าขาด	ฉีกหน้า/ทะเลาะกันจนไม่มีหน้า	การทำลายความสัมพันธ์อย่างรุนแรง
3	打圆场 dǎ yuán chǎng	ทำวงกลม	ไกล่เกลี่ย/คลี่คลายความขัดแย้ง	บทบาทในการรักษาความกลมกลืน
4	胳膊肘往外拐 gēbo zhōu wǎng wài guǎi	ข้อศอกงอออกนอก	ช่วยคนนอกทำร้ายคนใน	ทำลายความสามัคคีในกลุ่ม

วลีสำนวนในกลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่าชาวจีนให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการรักษาความสัมพันธ์ที่ดี และหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง โดยมีแนวทางหลัก 3 ประการ คือ (1) การป้องกัน - หลีกเลี่ยงการสร้าง ความขัดแย้งตั้งแต่แรก (2) การแก้ไข - ใช้การไกล่เกลี่ยและการขอโทษเมื่อเกิดปัญหา และ (3) การให้อภัย - มีใจกว้างและไม่ถือโกรธ ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงปรัชญา "和为贵" ที่ถือว่าความกลมกลืนเป็นรากฐานของ สังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน

2.2 โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมด้านการให้เกียรติและรักษาหน้า (Face-saving Schema)

การให้เกียรติและรักษาหน้าสะท้อนความสำคัญของการรักษาภาพลักษณ์และเกียรติยศทั้งของ ตนเองและผู้อื่น ซึ่ง "หน้า" (面子) เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในวัฒนธรรมจีน แสดงถึงสถานะ ความน่า เชื่อถือ และความรับผิดชอบต่อชุมชน โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมนี้เน้นการสื่อสารแบบอ้อมเพื่อ หลีกเลี่ยงการทำให้ผู้อื่นเสียหน้า และสะท้อนลำดับชั้นทางสังคมที่ต้องให้เกียรติตามสถานะและอาวุโส วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมนี้ มีทั้งหมด 48 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 16.00 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมด้านการให้เกียรติและรักษาหน้า

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายโดยนัย	การสะท้อนโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม
1	爱面子 ài miànzi	รักหน้า	รักศักดิ์ศรี/ใส่ใจภาพลักษณ์	ความสำคัญของภาพลักษณ์ต่อสังคม
2	戴高帽 dài gāo mào	สวมหมวกสูง	ยกย่องเกินจริง	การให้เกียรติเพื่อเอาใจ
3	打肿脸充胖子 dǎ zhǒng liǎn chōng pàngzi	ตีหน้าให้บวมแก่งอ้วน	ทำเป็นมีฐานะ	บีบบังคับตัวเองเพื่อรักษาหน้า
4	出风头 chū fēng tou	ออกหัวลม	โชว์ตัว/ทำตัวเด่น	การแสดงตนเพื่อสร้างภาพลักษณ์

โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมนี้แสดงให้เห็นว่า "หน้า" (面子) เป็นแนวคิดหลักในวัฒนธรรมจีนที่มีความซับซ้อนและหลากหลายมิติ ประกอบด้วย (1) การรักษาหน้าตนเอง - การระมัดระวังไม่ให้เสียเกียรติ (2) การให้หน้าผู้อื่น - การแสดงความเคารพและยกย่อง (3) การไม่ทำให้ผู้อื่นเสียหน้า - การสื่อสารอย่างระมัดระวัง และ (4) ความเชื่อมโยงกับสถานะทางสังคม - หน้าเป็นทุนที่ต้องสะสมและรักษา โครงร่างความคิดนี้สะท้อนโครงสร้างสังคมจีนที่เน้นความสัมพันธ์และชื่อเสียงมากกว่าปัจเจกชน

2.3 โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความเพียรพยายาม (Diligence Schema)

โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความเพียรพยายามสะท้อนค่านิยมที่เน้นความขยันหมั่นเพียร ความอดทน และความมุ่งมั่นในการทำงาน ซึ่งเชื่อว่าเป็นเส้นทางสู่ความสำเร็จ โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมนี้สะท้อนถึงจริยธรรมในการทำงาน การสะสมทุนทรัพย์ การเรียนรู้ตลอดชีวิต และความอดทนต่อความยากลำบากที่นำมาซึ่งความเข้มแข็ง เป็นค่านิยมที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญาขงจื้อและวัฒนธรรมเกษตรกรรม วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงโครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมนี้ มีทั้งหมด 45 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 15.00 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนโครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความเพียรพยายาม

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายโดยนัย	การสะท้อนโครงร่างความคิดทางวัฒนธรรม
1	老黄牛 lǎo huáng niú	วัวเหลืองแก่	คนขยันขันแข็ง/ทำงานหนัก	สัญลักษณ์ของความขยันและอดทน
2	摸着石头过河 mō zhe shí tou guò	คลำหินข้ามแม่น้ำ	ลองผิดลองถูก/ค่อยๆทำ	ความพยายามอย่างระมัดระวัง
3	抱佛脚 bào fó jiǎo	กอดเท้าพระ	เตรียมตัวในนาทีสุดท้าย	ขาดการวางแผนล่วงหน้า
4	半吊子 bàn diàozi	ครึ่งเหรียญ	ทำไม่เต็มที่/ไม่เชี่ยวชาญ	ขาดความมุ่งมั่นจนชำนาญ

โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมนี้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมความขยันที่ฝังลึกในวัฒนธรรมจีน โดยเน้น (1) ความสม่ำเสมอและความอดทน - การทำงานอย่างต่อเนื่องดีกว่าความกระตือรือร้นชั่วคราว (2) การเรียนรู้จากประสบการณ์ - ยอมรับความผิดพลาดเป็นบทเรียน (3) ความมุ่งมั่นและการเสียสละ - พร้อมทำงานหนักเพื่อความสำเร็จ และ (4) การพัฒนาความชำนาญ - ความพยายามนำไปสู่ประสิทธิภาพ วลีสำนวนที่มีความหมายเชิงลบ (เช่น ขี้เกียจ ไม่สม่ำเสมอ) ยิ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของค่านิยมความขยันในสังคมจีน

2.4 โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความยืดหยุ่นทางความคิด (Flexibility Schema)

โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมความยืดหยุ่นทางความคิดสะท้อนภูมิปัญญาในการปรับตัว การยอมรับความเปลี่ยนแปลง และการมองสถานการณ์จากหลายมุม ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปรัชญาเต๋า ที่เน้นเรื่อง "อ่อนอยู่เหนือแข็ง" (柔能克刚) การปรับตัวตามสถานการณ์ดีกว่าความดื้อรั้น การมองโลกแบบสัมพัทธ์ที่ดีร้าย ถูกผิดขึ้นอยู่กับบริบท และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ด้วยการหาทางเลือกและหนทางใหม่ วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงโครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมนี้ มีทั้งหมด 42 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 12.00 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนโครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความยืดหยุ่นทางความคิด

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายโดยนัย	การสะท้อนโครงร่างความคิดทางวัฒนธรรม
1	船到桥头自然直 chuán dào qiáo tóu zì rán zhí	เรือถึงหัวสะพานย่อมตรง	ทุกอย่างจะคลี่คลาย	การยอมรับความไม่แน่นอน
2	随大流 suí dà liú	ตามกระแสใหญ่	ทำตามคนส่วนใหญ่	การปรับตัวตามสังคม
3	变色龙 biàn sè lóng	กิ้งก่าเปลี่ยนสี	คนเปลี่ยนใจง่าย/ไม่มีหลักการ	การปรับตัวมากเกินไป (ความหมายลบ)
4	一刀切 yī dāo qiē	ตัดมีดเดียว	แก้ปัญหาแบบเดียวกันทั้งหมด	ขาดความยืดหยุ่นในการแก้ปัญหา

โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมนี้สะท้อนภูมิปัญญาจีนที่เน้นการปรับตัวและความยืดหยุ่นในการแก้ปัญหา ประกอบด้วย (1) การยอมรับความไม่แน่นอน - ไม่ยึดติดกับแผนตายตัว (2) การคิดนอกกรอบ - หาทางเลือกและวิธีแก้ปัญหาใหม่ๆ (3) การปรับตัวตามสถานการณ์ - เปลี่ยนแปลงวิธีการตามบริบท และ (4) ความสมดุลระหว่างยืดหยุ่นและหลักการ - มีความยืดหยุ่นแต่ไม่สูญเสียจุดยืนสำคัญ วลีสำนวนบางคำมีความหมายเชิงลบ แสดงให้เห็นว่าความยืดหยุ่นต้องมีขอบเขตและไม่ควรขาดความซื่อสัตย์

2.5 โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความสัมพันธ์แบบลำดับชั้น (Hierarchical Relationship Schema)

โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความสัมพันธ์แบบลำดับชั้นสะท้อนโครงสร้างสังคมจีนที่เน้นลำดับชั้น บทบาท และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากขงจื้อเรื่องห้าความสัมพันธ์ (五伦) ได้แก่ กษัตริย์-ข้าราชการ พ่อ-ลูก สามเณร-ภรรยา พี่-น้อง เพื่อน-เพื่อน โครงร่างนี้เน้นระบบอาวุโสและลำดับชั้น การเคารพผู้มีตำแหน่งสูงกว่า ความกตัญญูทดแทน และเครือข่ายความสัมพันธ์ (关系) ที่เป็นทุนทางสังคม วลีสำนวนจีนที่แสดงถึงโครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมนี้

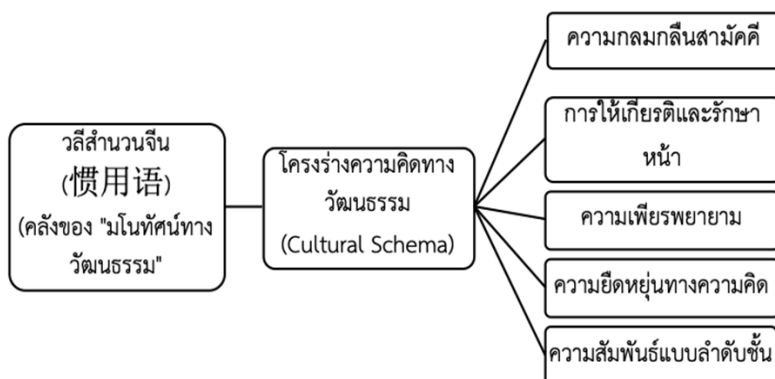
มีทั้งหมด 55 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 18.33 โดยมีตัวอย่างดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ตัวอย่างวลีสำนวนจีนที่สะท้อนโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมด้านความสัมพันธ์แบบลำดับชั้น

ลำดับ	วลีสำนวนจีน	ความหมายตรง	ความหมายโดยนัย	การสะท้อนโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม
1	跑龙套 pǎo lóng tào	วิ่งตามมังกร	เล่นเป็นตัวประกอบ/คนระดับล่าง	ตำแหน่งต่ำในลำดับชั้น
2	唱主角 chàng zhǔjué	ร้องบทนำ	เป็นตัวหลัก/มีบทบาทสำคัญ	ตำแหน่งสูงในลำดับชั้น
3	台柱子 tái zhùzi	เสาเวที	คนสำคัญ/ดาราเอก	ตำแหน่งสูงสุดในกลุ่ม
4	势利眼 shì lì yǎn	ตาอำนาจผลประโยชน์	ดูถูกคนฐานะต่ำ	การแบ่งแยกตามสถานะ

โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมนี้แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของโครงสร้างสังคมจีนที่เน้นความสัมพันธ์และลำดับชั้น ประกอบด้วย (1) ระบบอาวุโสและอำนาจ - การยอมรับและเคารพผู้มีตำแหน่งสูงกว่า (2) บทบาทและหน้าที่ - แต่ละคนมีบทบาทที่ชัดเจนตามตำแหน่ง (3) เครือข่ายความสัมพันธ์ (关系) - ความสัมพันธ์เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ (4) ระบบอุปถัมภ์และการแลกเปลี่ยน - มีการให้และรับในความสัมพันธ์ และ (5) การรักษาสมดุลในความสัมพันธ์ - ต้องระมัดระวังไม่ให้ล่วงเกินหรือขาดความเคารพ โครงสร้างนี้สะท้อนโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตยที่ยังคงมีอิทธิพลในสังคมจีนร่วมสมัย

จากการวิเคราะห์ข้างต้นสามารถสรุปได้ตามแผนผังการวิเคราะห์โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมของวลีสำนวนจีน (惯用语) ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 แผนผังการวิเคราะห์โครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรมของวลีสำนวนจีน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า วลีสำนวนภาษาจีนในชีวิตประจำวันมิได้เป็นเพียงหน่วยของภาษา แต่เป็นหน่วยความหมายที่บรรจุและถ่ายทอดมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม และโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม ของชาวจีนไว้อย่างลึกซึ้ง การจำแนกและวิเคราะห์วลีสำนวนจำนวน 300 สำนวนภายใต้กรอบแนวคิดภาษาศาสตร์เชิงวัฒนธรรมของ Sharifian (2011, 2017) ทำให้เห็นภาพรวมของระบบความคิดและค่านิยมของสังคมจีนที่เชื่อมโยงกันทั้งในมิติของภาษา สังคม และวัฒนธรรม

1. การจำแนกประเภทของวลีสำนวนจีนตามมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมและโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัยพบว่า วลีสำนวนจีนจำนวนมากสะท้อนมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เช่น ภาพลักษณ์และเกียรติยศ, การกินและอาหาร, และ ความเพียรและจริยธรรมการทำงาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยม และโครงสร้างทางสังคมของชาวจีน ตัวอย่างเช่น การใช้คำว่า “หน้า (面子)” เพื่อสื่อถึงเกียรติยศและศักดิ์ศรีทางสังคม สะท้อนค่านิยมแบบ Collectivism ที่ให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของกลุ่มมากกว่าความต้องการส่วนตัว

ในทำนองเดียวกัน มโนทัศน์เรื่อง “การกิน” ที่ปรากฏอย่างกว้างขวางในวลีสำนวน เช่น “吃苦头 (กินรสขม)” หรือ “吃亏 (เสียเปรียบ)” แสดงให้เห็นว่า อาหาร เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของชาวจีนทั้งในเชิงกายภาพและเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งใช้ในการเปรียบเทียบอารมณ์ ความสัมพันธ์ และสถานะทางสังคม สอดคล้องกับแนวคิด Conceptual Metaphor Theory ของ Lakoff และ Johnson (1980) ที่อธิบายว่าภาษาเป็นการสะท้อนโครงสร้างการคิดเชิงอุปมาอุปไมย นอกจากนี้ มโนทัศน์เรื่อง “ความเพียร” ยังสะท้อนค่านิยมของการทำงานหนัก ความอดทน และการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในระบบความคิดของลัทธิขงจื้อ

ในด้านโครงสร้างความคิดทางวัฒนธรรม (Cultural Schema) วลีสำนวนจีนจำนวนมากสะท้อน Harmony Schema, Hierarchical Relationship Schema, Face-saving Schema, และ Flexibility Schema ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวจีนให้ความสำคัญกับความกลมกลืนในสังคม การเคารพลำดับชั้น และการรักษาหน้า เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งในกลุ่ม ความคิดเชิงโครงสร้างนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง 五伦 ในลัทธิขงจื้อที่เป็นรากฐานทางศีลธรรมและความกลมกลืนของสังคมจีน

2. การอธิบายค่านิยมและโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านวลีสำนวนภาษาจีน

ผลการวิจัยพบว่า วลีสำนวนภาษาจีนสะท้อนค่านิยมหลักของชาวจีน 4 ประการ ได้แก่ ความกลมกลืน การให้เกียรติ ความเพียรพยายาม และความยืดหยุ่นทางความคิด ซึ่งเป็นแก่นของโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมจีน

2.1 ความกลมกลืน (Harmony) สำนวนจีนมักสื่อถึงการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและการรักษาความสัมพันธ์ให้สมดุล แสดงถึงแนวคิดหยิน-หยางและค่านิยมแห่งความสามัคคีในสังคมจีน

2.2 การให้เกียรติ (Respect) แนวคิด “การให้หน้า” สะท้อนความสำคัญของการเคารพผู้อื่นและรักษาภาพลักษณ์ ซึ่งสัมพันธ์กับหลัก 五伦 ของขงจื้อที่เน้นบทบาทและความสัมพันธ์ทางสังคม

2.3 ความเพียรพยายาม (Perseverance) สำนวนอย่าง “吃一堑，长一智” แสดงให้เห็นการเรียนรู้จากความผิดพลาดและการพัฒนาตนเอง เป็นค่านิยมที่ยึดมั่นในความขยันและความมุ่งมั่น

2.4 ความยืดหยุ่นทางความคิด (Cognitive Flexibility) สะท้อนแนวคิด “ปัญญาเชิงปฏิบัติ” ของชาวจีนที่เน้นการปรับตัวตามสถานการณ์และตัดสินใจอย่างสมดุลเพื่อรักษาความกลมกลืนในความสัมพันธ์

แนวคิดเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าลีสำนวนจีนเป็น “คลังสะสมความรู้ทางวัฒนธรรม” (Cultural Knowledge Reservoir) ที่เก็บรักษาโครงสร้างทางความคิดและคุณค่าทางสังคมของชาวจีนไว้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Sharifian (2017) ที่ระบุว่า “ภาษาเป็นภาพสะท้อนของระบบความคิดร่วมทางวัฒนธรรม (Cultural Conceptual System)”

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของนักวิจัยจีน เช่น Zhao et al. (2023) ที่ศึกษาว่าสำนวนจีนเป็นเครื่องมือทางภาษาที่แสดงโลกทัศน์แบบรวมกลุ่ม และยืนยันว่ามโนทัศน์เรื่อง “หน้า” “อาหาร” และ “ความขยัน” ยังคงเป็นแก่นของค่านิยมจีนยุคใหม่ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับงานของ Li (2024) และ Wu et al. (2022) ที่ชี้ว่าการรักษาหน้าและการจัดการความสัมพันธ์มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อพฤติกรรมและการสื่อสารของคนจีนในปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยในประเทศไทย เช่น งานของ ศิริพร พันธสิทธิ์ (2562) และ วราภรณ์ ศรีสุวรรณ (2565) ซึ่งศึกษาลีสำนวนจีนในมิติของค่านิยมและการสื่อสาร พบว่าผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกันอย่างชัดเจน โดยทั้งสองงานระบุว่าสำนวนจีนเป็น “สื่อสะท้อนความคิดเชิงวัฒนธรรม” ที่บ่งชี้ลักษณะของสังคมแบบรวมหมู่ เคารพลำดับชั้น และให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์มากกว่าความขัดแย้ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิจัย

1.1 ควรนำผลการศึกษาลีสำนวนจีนที่สะท้อนค่านิยมและมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมไปประยุกต์ใช้ในการสอนภาษาจีน เพื่อเสริมความเข้าใจเชิงวัฒนธรรมและพัฒนาทักษะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมของผู้เรียน

1.2 ควรขยายการศึกษาเปรียบเทียบวลีสำนวนจีนกับภาษาอื่น หรือสำรวจการรับรู้ของผู้เรียนภาษาจีนต่อความหมายเชิงวัฒนธรรมของสำนวน เพื่อให้เข้าใจการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านภาษาได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับการสอนภาษาจีน

2.1 บูรณาการสำนวนกับบริบทวัฒนธรรมและสถานการณ์จริง โดยสอนวลีสำนวนควบคู่แนวคิดทางวัฒนธรรม (เช่น หน้า ความสัมพันธ์ ความกลมกลืน) และใช้กิจกรรมจำลองสถานการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายเชิงลึกและใช้ได้เหมาะสมจริง

2.2 เรียนรู้จากตัวอย่างจริงพร้อมการสะท้อนคิดและเปรียบเทียบข้ามวัฒนธรรมโดยใช้สื่อจริง (ข่าว ละคร โซเชียล) ร่วมกับการอภิปรายและเปรียบเทียบกับภาษาไทย เพื่อพัฒนาความเข้าใจค่านิยม ลดความคลาดเคลื่อนในการสื่อสาร

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง “การศึกษานัยทางวัฒนธรรมที่สะท้อนในวลีสำนวนภาษาจีน” ได้สังเคราะห์องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในรูปแบบ “โมเดลความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรม และค่านิยมในวลีสำนวนจีน” ซึ่งสามารถอธิบายโครงสร้างได้อย่างกระชับ ดังนี้

ภาพที่ 3 โมเดลความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ทางวัฒนธรรม โครงร่างความคิดทางวัฒนธรรมและค่านิยมในวลีสำนวนจีน

โมเดลนี้แสดงให้เห็นว่า “วลีสำนวนจีนเป็นผลสะท้อนของการถ่ายทอดมโนทัศน์ทางวัฒนธรรมผ่านโครงร่างความคิดทางวัฒนธรรม ไปสู่ค่านิยมที่หล่อหลอมพฤติกรรมและการสื่อสารของชาวจีน” กล่าวคือ มโนทัศน์ทางวัฒนธรรมเป็นจุดเริ่มต้น → ถูกจัดระเบียบผ่านโครงร่างความคิดทางวัฒนธรรม

→ แล้วสะท้อนออกมาเป็นค่านิยมที่ปรากฏในภาษาและวลีสำนวน โมเดลนี้จึงแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง “ภาษา-ความคิด-วัฒนธรรม” ได้อย่างเป็นระบบ และเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยอธิบายการทำงานของภาษาในฐานะสื่อกลางของโลกทัศน์และค่านิยมของชาวจีน

เอกสารอ้างอิง

- ศิริพร พันธสิทธิ์. (2562). การศึกษาวลีสำนวนจีนที่สะท้อนค่านิยมทางวัฒนธรรมในมิติการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- วรารณ ศรีสุวรรณ. (2565). การวิเคราะห์ค่านิยมจีนผ่านสำนวนและสุภาษิตจีนในบริบทการเรียนการสอนภาษา. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Farzad, S. (2011). Cultural conceptualisations and language: Theoretical framework and applications. John Benjamins Publishing.
- Farzad, S. (2017). Cultural linguistics. John Benjamins Publishing.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Metaphors we live by. University of Chicago Press.
- Li, X. (2024). Face consciousness and interpersonal harmony in contemporary Chinese communication. Beijing University Press.
- Wu, Y., Zhang, J., & Chen, L. (2022). Cultural schemas of relationship management in Chinese discourse: A sociolinguistic study. *Journal of Chinese Linguistic Studies*, 12(3), 155–172.
- Zhao, R., Liu, M., & Huang, X. (2023). Idiomatic expressions as cultural mirrors: A study of collectivist values in modern Chinese. *Language and Culture Research*, 9(2), 45–62.